

АРХЕОЛОГІЧНІ Й ЕТНОЛОГІЧНІ ЗНАХІДКИ ЮРІЯ ШУМОВСЬКОГО В НАЦІОНАЛЬНОМУ МУЗЕЇ МІСТА БАМАКО (МАЛІ)

Валентина ЯРЕМЧУК

*Інститут народознавства НАН України,
просп. Свободи, 15, 79007, м. Львів, Україна, e-mail: v_viktorivna@ukr.net*

Проаналізовано важливість заснування Національно-етнографічного музею в м. Бамако українським вченим Юрієм Шумовським, який проводив народознавчі й археологічні дослідження в Африці. З'ясовано, що це – визначний внесок в історію розвитку культури народів Західної Африки. Подано опис археологічних й етнологічних знахідок, які в ньому свого часу представив Юрій Шумовський. Оцінена етнологічна робота вченого: збір, класифікація, консервація та опис етнографічних експонатів (масок, амулетів, одягу, декоративних, ужиткових і музичних предметів). Представлено фотографії археологічних та етнологічних знахідок, які вперше вводимо до наукового обігу.

Ключові слова: Юрій Шумовський, Національно-етнографічний музей в м. Бамако (Малі), Французький Інститут Чорної Африки в Судані.

Незважаючи на велику зацікавленість діяльністю Ю. Шумовського як археолога, етнографа, священика, публіциста, науковця у сучасній українській науці, досі маловивченим залишається період його біографії, присвячений археологічній та етнографічній діяльності на африканському континенті. Цей період досить важливий, адже Ю. Шумовський був першим українським вченим, котрий проводив народознавчі й археологічні дослідження в Африці. Він створив перший Національний музей у м. Бамако, який входить до числа кращих етнографічних музеїв Західної Африки, і це його велике досягнення.

Юрій Шумовський написав велику кількість праць, в яких на основі польових етнографічних матеріалів африканського континенту схарактеризував народну культуру місцевих племен. Автор, описуючи старовинні доісторичні пам'ятки, відзначив цікаві відомості про дохристиянські релігійні культури, вірування та погребальні обряди. Серед таких праць варті уваги: “Під гарячим сонцем Африки” [Шумовський, 1956], “По слідах давноминулого Африки” [Шумовський, 1989], “З мого побуту у Судані” [Шумовський, 1956], “Маски муринів” [Шумовський, 1953].

Треба зазначити, що статті Ю. Шумовського опубліковані в еміграційних періодичних виданнях: “Свобода” (Джерсі-Сіті) – “Червона загроза над Африкою” [Шумовський, 1976], “Жінка Чорного континенту” [Шумовський, 1965], “Об'єднання африканських народів” [Шумовський, 1964], “Африканська преса” [Шумовський, 1965], “Народи Африки та їх боротьба за незалежність” [Шумовський, 1963], “Країна Магреб” [Шумовський, 1965], “Проблема національної мови в Чорній Африці” [Шумовський, 1965], “Судан очима українського вченого” [Шумовський, 1959]; “Новая заря” (Сан-Франциско) – “Тайни африканських печер” [Шумовський, 1962], “По следах старинной империи Гана” [Шумовський, 1962]; “Америка” (Пенсильванія) “Африка в огні” [Шумовський, 1964], в яких автор відобразив результати свого наукового досвіду, пов'язаного з дослідженням народів Африки.

У спогадах Ю. Шумовського “По слідах давноминулого Африки” зазначено, що до його приїзду в м. Бамако, у Французькому Інституті Чорної Африки (ІФАН) не було спеціальних відділів археології чи етнології. До штату інституту входили працівники секретаріату, архівісти та

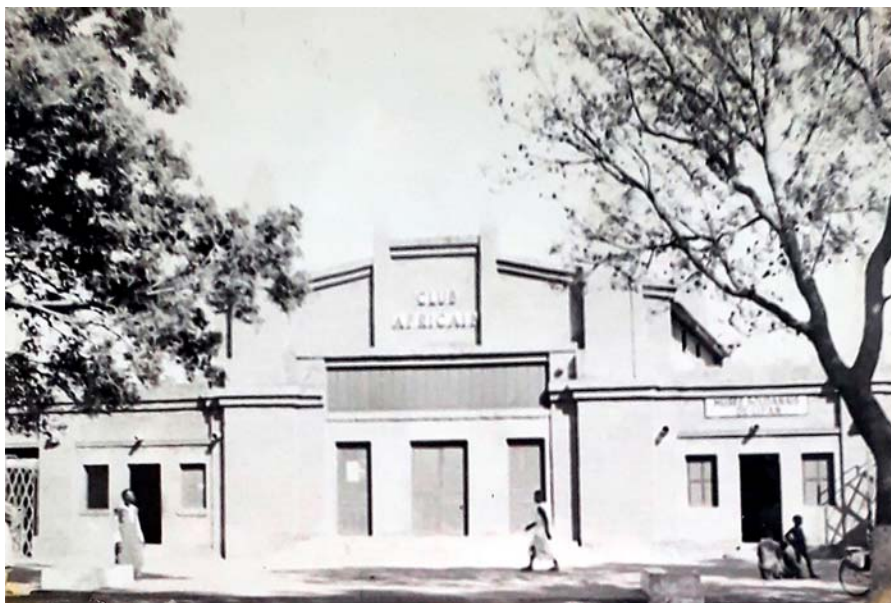

Рис. 1. Перше приміщення музею – будинок африканського клубу на торговельній площі м. Бамако, 1953 р.

Fig. 1. The first building of the museum is the building of an African club on the market square mall in Bamako, 1953

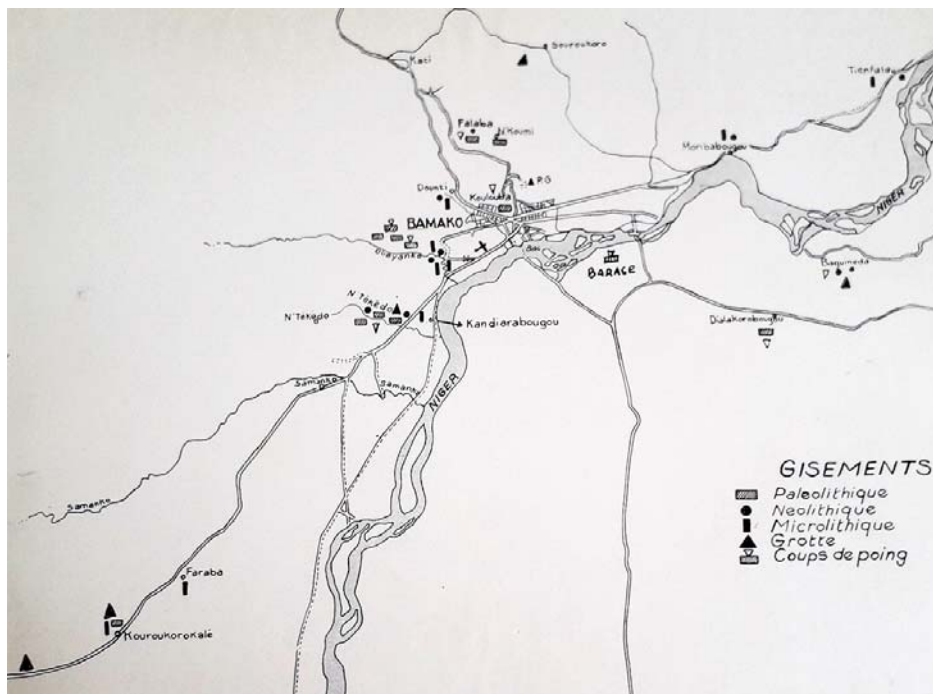

Рис. 2. План різних доісторичних місць, гротів та гробниць, виявлених та розкопаних Ю. Шумовським поблизу м. Бамако

Fig. 2. The plan of various prehistoric places, grottoes and tombs discovered and excavated by Y. Shumovsky near Bamako

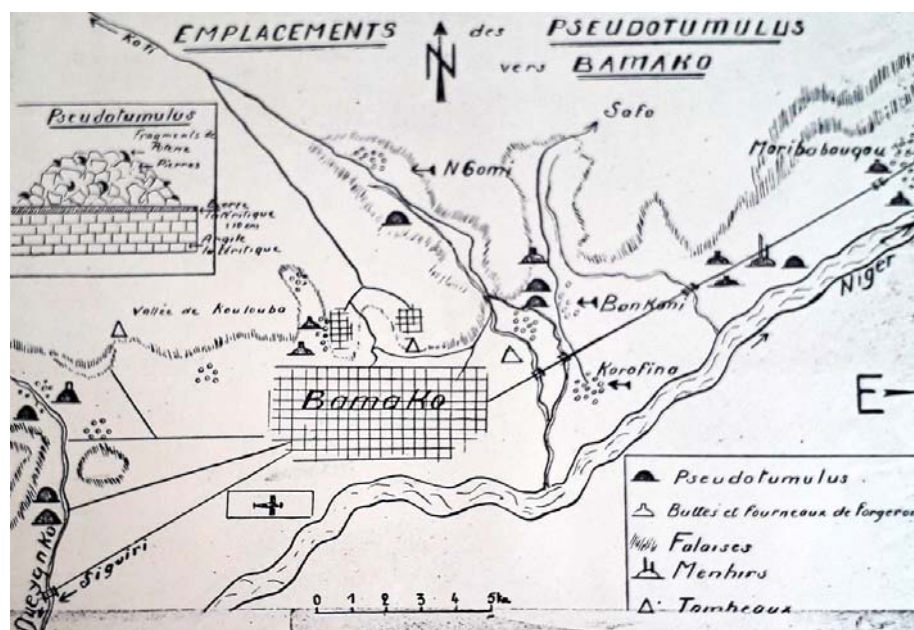

Рис. 3. План виявлених та розкопаних Ю. Шумовським місць у м. Бамако
 Fig. 3. Plan of the discovered and excavated by Yu. Shumovsky places in Bamako

географ на чолі з директором-ботаніком д-ром Фоком. За словами Ю. Шумовського: *“Наш інститут знаходився на горі т. зв. “КУЛЮБА”. Це була висока досить стрімка гора чи скеля поросла дикою джунглюю, з якої спускалася дорога віражом до м. Бамако, яке було розложено понад берегом річки Нігер і віддалене від Кулюби, на яких п’ять кілометрів. Клімат на горі Кулюба був чудовий, сухий з вітерцем, а ось в м. Бамако було дуже вільготно, парно і гаряче та повно москітів. Вид з гори Кулюба був чудовий і при чистим повітрі око сягало на багато миль в даль”* [Шумовський, 1989, с. 641].

У будинку інституту для Ю. Шумовського було виділено робочий кабінет, лабораторію та надано секретарку. Також відведено приватне приміщення з п’яти кімнат для проживання.

Науковець з України розпочав наукові археологічні дослідження в околицях м. Бамако. Ось як він описує своє перебування на африканському континенті: *“З натури я був непосидючим і маючи всі можливості роз’їздів та робітників я майже щоденно кудись виїжджав на досліди і ознайомлення з місцевістю. Це мені дало можливість і зробити дуже багато дослідів, розкопок, збірок, тощо. Відразу я став вивчати і їх головну місцеву мову «бамбара», що мені помагало в подорожах та праці. Праця моя полягала у пошуках старовинних осель, гrotів, в розкопках та збиранню не тільки археологічних речей але й етнографічного матеріалу та записуванню історії, легенд та повірь і пісень народів Західної Африки”* [Шумовський, 1989, с. 641].

Усі знайдені археологічні й етнографічні речі потрібно було належно зберігати. Тому в 1953 р. Ю. Шумовський відкриває перший музей у м. Бамако у приміщенні будинку африканського клубу на торговельній площі міста (рис. 1), який, як він зазначив, *“прийняв вид хоч не справжнього але не великого примітивного музею понад 3000 експонатів”* [Шумовський, 1989, с. 651].

Юрій Шумовський у праці *“По слідах давноминулого Африки”* в розділі *“Перший археологічний і етнографічний музей в країні Малі (Судан) в м. Бамако, Західна Африка”* зазначає, які саме експонати були в музеї та як здійснювалася робота. Серед експонатів представлена кераміка палеолітичного, неолітичного та сучасного періодів. Велика колекція культових й обрядових речей (масок із дерева, статуєток) і знарядь праці. На стінах музею були

Рис. 4. Приміщення музею – будинок технічної школи м. Бамако, 1957 р.

Fig. 4. The building of the museum is the building of the Technical School in Bamako, 1957

розміщені килими ручної роботи малійців і фотокартки визначних місць з історично-архітектурними пам'ятками. Окрема зала містила фотографії сучасної місцевості м. Бамако – монументальних мечетей та особливих будинків “архітектури Мопні та Джене”. Також у цій залі представлено історичну зброю. Кожен експонат був підписаний із зазначенням віку культури і місця знайдення.

Юрій Шумовський представив у музеї власноруч зроблені карти: “План різних до-історичних, місць, гротів та гробниць, виявлених та розкопаних Ю. Шумовським поблизу м. Бамако” (рис. 2) і “План виявлених та розкопаних місць Ю. Шумовським у м. Бамако” (рис. 3).

Важливо зазначити, що музей мав книгу для запису відвідувачів, так звану “Золоту книгу Музею”. У ній залишено безліч відгуків гостей з Європи, Америки й інших країн.

У 1957 р. музей перенесено в будинок технічної школи (рис. 4), коли, за словами автора, “вже всі експонати прийняли вид справжніх експонатів доброго і гарного музею, справжньої наукової інституції” [Шумовський, 1989, с. 651].

Результати дослідів Ю. Шумовський описав у статті “Вплив релігійних культів і вірувань на декоративне мистецтво і форму керамічних та камінних виробів у Західній Африці в часах протоісторичної доби”, яку підготував до

ювілейного наукового конгресу для відзначення 100-річчя Наукового товариства імені Шевченка, опублікована в записках товариства. У ній автор зазначив: “Всі матеріали, коротко описані в цій праці, зберігаються до сього часу в заснованому і створеному мною Музеї Західної Африки, в місті Бамако, разом з іншими археологічними та етнологічними речами, які свого часу я знайшов чи викопав, і які тепер створюють солідну базу для вивчення давнього минулого Західної Африки та її народів” [Шумовський, 1976, с. 238].

В особистому архіві науковця, який він передав у 1990-х роках до Дубенського державного історико-культурного заповідника, знаходимо чимало карток із фотографіями експозицій, презентованих у Національному музеї м. Бамако, які вперше вводяться до наукового обігу.

До колекції керамічного посуду від найдавніших часів і до сучасності, яку представив Ю. Шумовський, що складалася з виробів різного плану, призначених як для приготування страв, зберігання продуктів, транспортування, так і для різних релігійних та культових обрядів, входив глиняний посуд доісторичного періоду, знайдений під час розкопок у гроті Корункорокале поблизу м. Бамако [Шумовський, 1976, с. 233]. Цей посуд мав орнамент у формі хвилястих ліній, які означали потік води як символ життя, а також у формі зигзагів у кілька різнобічних рядків, що мав назву “баракале” (рис. 5).

Рис. 5. Колекція керамічного посуду від найдавніших часів і до сучасності – з орнаментом “баракале”
Fig. 5. Collection of pottery from ancient times to the present – with the “barakale” ornament

Рис. 6. Глиняна посудина у формі “чоловічого фалоса”, знайдена біля річки Уенко, поблизу околиць м. Бамако
Fig. 6. A clay pot in the shape the “male phallus” found near the river Uenko, in the outskirts of Bamako

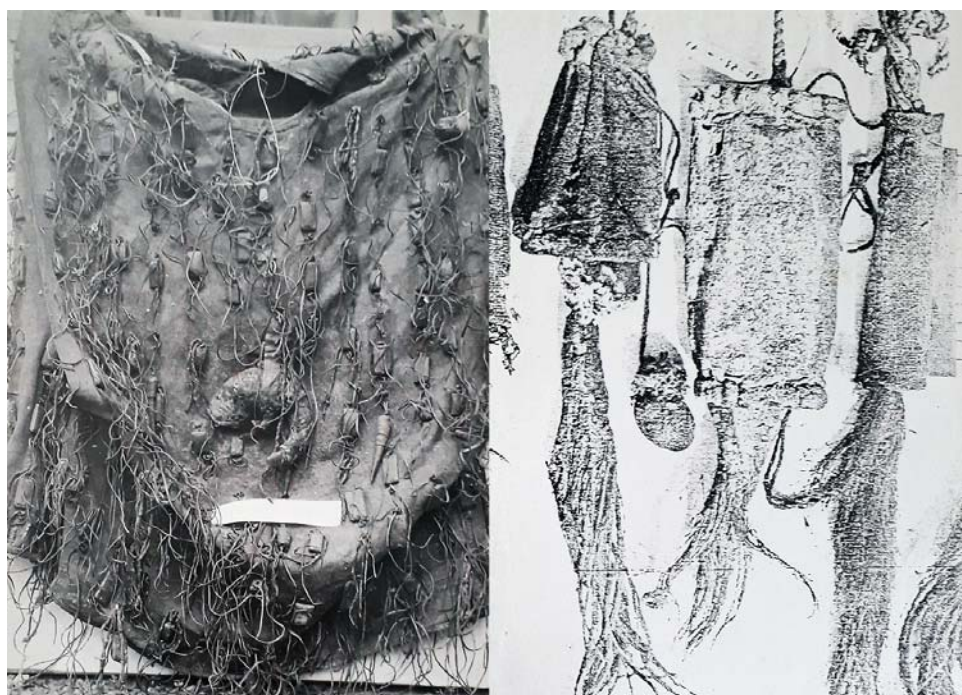

Рис. 7. Амулети “грі-грі” та одяг африканського чаклуна
Fig. 7. Amulets “gri-gri” and African sorcerer’s clothes

На глиняному посуді Західної Африки зображували також різних тварин як релігійні символи врожайності, багатства, щастя. У с. Банкомі археолог віднайшов глиняну миску глибокої форми червоного кольору з орнаментом двох рядів хвилястих ліній як символом води – життя, між ними – повзучого слимака як священної істоти, а в кургані поблизу с. Марібабугу – глиняний посуд зі зображенням повзучого слимака у спіральній формі, що символізував рух і життя.

При розкопках на острові Камі біля м. Мопті археолог викопав три посудини [Шумовський, 1976, с. 237]. Одна з них круглої форми червоного кольору зі зображенням змій, товстих і коротких, що повзуть знизу вгору. Вона мала круглий отвір і це вказувало на те, що її використовували винятково для релігійних обрядів – культу змій. Дві інші не мали круглої форми, були подібними до низьких пляшок без жодного отвору, по боках із пластичним скульптурним зображенням змій. Серед знахідок – досить висока глиняна посудина червоного кольору з орнаментом поперечних ліній. На її шийці розміщені три диски, що символізували єгипетського бога сонця – Бога Ра. Також варто згадати про глиняну посудину великих розмірів,

Рис. 8. Весільна глиняна посудина у формі короваю
Fig. 8. Wedding clay pot shaped as a round loaf

Рис. 9. Надголовна маска племені Бамбара – “Тъявара”
Fig. 9. An overhead mask of the Bambara tribe – “Tjavara”

Рис. 10. Надголовна маска племені Бамбара – “Чавара”
Fig. 10. An overhead mask of the Bambara tribe – “Chavara”

Рис. 11. Маска племені Бауле – у формі обличчя мавпи з одним рогом

Fig. 11. A mask of the Baule tribe – in the form of a monkey face with one horn

яку Ю. Шумовський отримав у подарунок від голови села з околиць м. Бамако. Вона чорного кольору, по боках із чотирьох сторін розміщені пластичні зображення священних тварин: змії, крокодила, ящура та черепахи. Цю посудину в давнину використовували канібали під час священних церемоній для приготування людської або тваринної жертви [Шумовський, 1976, с. 236].

До колекції кераміки входили також малі та великі глиняні посудини-урни, які Ю. Шумовський виявив у с. Фатома біля м. Мопні, що їх використовували для зберігання останків покійників. У малих зберігали спалені кістки покійника з прикрасами або без них. Щодо великих посудин-урн, то в нижню частину поміщали покійника з його речами та прикрасами, а зверху ставили другу, гирлом до гирла [Шумовський, 1976, с. 236]. Вони були великої круглої форми з орнаментом “баракале” чорного або червоного кольору.

Серед великої кількості знайденого глиняного посуду винятково культового призначення були також невеликі глиняні посудини у формі келехів із досить довгою ніжкою. Це – “офірники” для померлих предків. У народів Західної Африки був дуже розвинутим культ предків, який досі зберігся і шанується у народів йоруба й ашанті [Шумовський, 1976, с. 236]. Поміж колекцій Ю. Шумовського у цьому музеї представлено пантеон статуєток-тотемів культу небіжчиків, що вважається одним із ранніх форм релігії і полягає у поклонінні душам померлих предків, які мали здатність впливати на життя нащадків.

Під час розкопок курганів священних місць біля р. Уенко на околиці м. Бамако Ю. Шумовському вдалося відшукати багато кераміки культового призначення доісторичного періоду, зокрема посуд у формі “чоловічого фалоса”. Особливість цього релігійного культового посуду та, що “чоловічі фалоси” репрезентували чоловічий статевий орган до і після обрізання. Посудина була округлої форми червоного кольору з довгою шийкою (декорованою червоним дрібним орнаментом), завершеною голівкою, на якій біля найвужчого отвору відображена пластична крапля сперми – символ зародження людського життя (рис. 6). З цього можна виснувати, що обряд обрізання був добре відомим у народів давньої Африки [Шумовський, 1976, с. 235].

Юрій Шумовський представив в одній із колекцій музею різні амулети “грі-грі” у формі “корі”, тобто мушель, які використовували племена мурунів. Вони символізували жіночий статевий орган, уособлюючи життя, добробут і щастя [Шумовський, 1976, с. 235]. Поряд з амулетами був представлений одяг африканського чаклуна, покритий великою кількістю талісманів (рис. 7).

Потрібно відзначити глиняну посудину, призначену для весільної релігійної церемонії [Шумовський, 1976, с. 237]. Вона не мала жодного отвору, зверху була оздоблена короною, що, за словами Ю. Шумовського, “за своєю формою нагадує наш весільний коровай” (рис. 8).

Частину зібраної в музеї колекції Ю. Шумовського становили глиняні статуєтки. Серед них була дуже оригінальна, знайдена в одному з курганів с. Банкомі біля м. Бамако, що зображує у верхній частині чоловіка з людськими руками, а в нижній – кінцівки черепахи. Статуєтки, що поєднували людину й акваріальну тварину (черепаху), за звичаєм у народів Західної Африки вважалися символом добробуту, щастя і життя. Ця ж репрезентувала бога і духа р. Нігер Ба-фаро. За словами автора, “ця статуєтка є дуже оригінальною формою, бо коли

Рис. 12. Музичний інструмент “Кора”
Fig. 12. Musical instrument “Cora”

Рис. 13. Етнологічна експозиція музею
Fig. 13. Ethnological exposition of the museum

глянути на неї, особливо на голову, збоку у профіль, то пригадується тип семітоєгипетської раси: коли ж поглянути знизу на обличчя статуетки, то вона дуже нагадує лева” [Шумовський, 1976, с. 237]. Її корпус, як спереду, так і ззаду, оздоблений орнаментом “баракале”. Для цього божества було відведено спеціальне місце поблизу с. Морібабугу – поставлений кам’яний священний стовп (менгір), де відбувалися окремі релігійні церемонії – жертвоприношення тварин і людей.

Також до колекції входять статуетки племені бамбара і сенуфо [Шумовський, 1989, с. 598]. Статуетка племені бамбара символізувала злого духа Діна – диявола і зображувалась у білих плямах.

У колекціях музею представлені також маски племенів бамбара та бауле. До бамбара належали такі надголовні маски, як Тьявара, що репрезентувала чоловічу і тварину постаті (рис. 9); Чавара – образ антилопи – довгі гнучкі роги, витягнутий корпус тіла на вкорочених ногах (рис. 10); та маска для обряду обрізання. Серед масок бауле одна була у формі баранячої голови, що персоніфікує божество Ніаміє як символ неба, інша – із зображенням обличчя мавпи з одним рогом невідомого значення (рис. 11). Їх використовували здебільша в ритуальних танцях [Шумовський, 1976, с. 560–610].

Потрібно зазначити, що всі культові маски виготовляли зі священного дерева “норо”, яке мало біле, чорне, червоне забарвлення. Не всі члени племені були наділені правом це робити. У мурунів існувала для цього спеціальна каста, яка з діда-прадіда успадковувала цю справу. Процес виготовлення масок вважався певним таїнством, наділеним містицизмом. Усіх їх виготовляли з одної суцільної частини дерева та декорували намистом, браслетами й іншими прикрасами.

Серед музейних експонатів були також музичні інструменти [Шумовський, 1989, с. 476–486], як-от кора – струнний щипковий із 21 струною, розповсюджений у Західній Африці (рис. 12), та великий барабан там-там – стародавній ударний, який використовували як культовий.

Усі ці статуетки, маски, амулети, музичні інструменти, які представив Ю. Шумовський в етнологічній експозиції, становили значну частину експонатів музею, яка відображала особливості релігійного життя та культурного розвитку народів Західної Африки (рис. 13).

Юрій Шумовський виявив й інші скульптури з орнаментами культового значення поблизу с. Томбуку – кілька кам’яних стовпів, досить високих, які за формою нагадували “чоловічий фалос” (рис. 14). Усі вони були різної форми, з різними вигравіруваними орнаментами. Один із таких перевезли в парк президента Малі [Шумовський, 1976, с. 238].

У музеї була представлена експозиція ювелірних виробів із заліза, які Ю. Шумовський знайшов під час розкопок у с. Дігуїдігуїба поблизу м. Кулуби у протоісторичній могилі на скелеті людини з часів металів (рис. 15). Зібрана й колекція залізних наконечників стріл та інструментів, що їх знайшов археолог у протоісторичній оселі поблизу с. Фатома. Репрезентовано виставку археологічних декоративних предметів, що в основному складалася з прикрас, виготовлених із заліза (рис. 16).

Знайдені в околиці м. Бамако неолітичні знахідки зі сланцю: прикраси, ножі, скребла; та знахідки зі сланцю сірого кольору: сокири, частини браслетів і підвісок, які слугували прикрасами чи амулетами, також представлені в колекціях музею.

Камінь із вигравіруваною рибою – символом релігійного культу, що його віднайшов Ю. Шумовський поблизу р. Нігер, був віднесений до експонатів.

Згодом, після переїзду Ю. Шумовського до Америки, музей перенесли у приміщення, розташоване в ботанічному парку ІФАН (рис. 17). Автор ще в ті часи зазначав, що за відсутності музейного працівника й археолога колекції залишалися лише результатом його дослідів та розкопок і слугували значною науковою базою для шкіл у вивченні давнього минулого Західної Африки [Шумовський, 1989, с. 661].

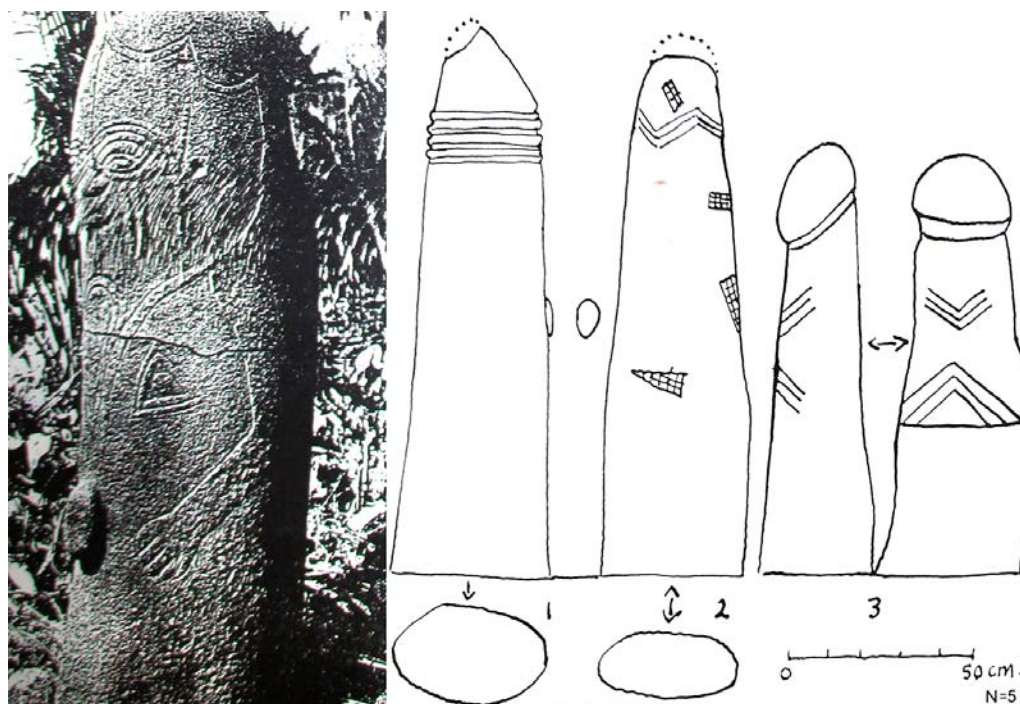

Рис. 14. Пам'ятки у формі "чоловічих фалосів" – культові пам'ятки, знайдені поблизу м. Томбуку (околиці Бамако)

Fig. 14. Findings in the form of the "male phallus" are religious monuments found near Tombuku

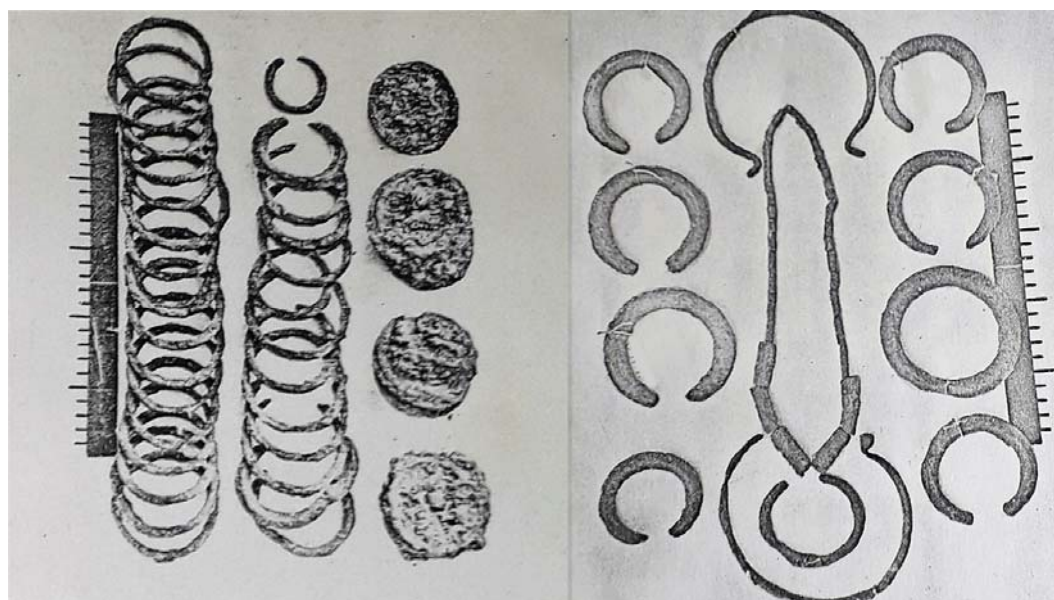

Рис. 15. Колекція ювелірних виробів, знайдених на скелеті людини під час розкопок в с. Дігудігуба поблизу м. Кулуби

Fig. 15. A collection of jewelry found on a human skeleton during excavations in the village of Diguidiigui near Kuluba

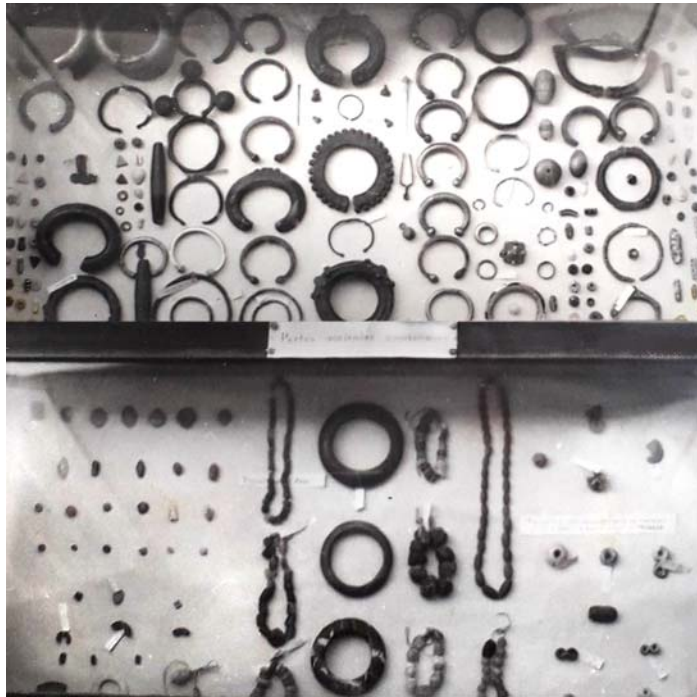

Рис. 16. Колекція археологічних декоративних предметів, яка складалась з прикрас, виготовлених з заліза

Fig. 16. A collection of archeological decorative items consisting of ornaments made of iron

Рис. 17. Вигляд музею зсередини (приміщення Ботанічного парку інституту ІФАН, 1960-ті роки)

Fig. 17. View of the museum inside (the premises of the Botanical Park of the IFAN Institute, 1960th)

Директор Ботанічного інституту ім. В. А. Комарова Академії наук СРСР П. Баранов у книзі “В тропической Африке (записки ботаника)” висловив захоплення від візиту до Етнографічного музею у м. Бамако під час своєї експедиції до Західної Африки разом з іншими представниками Академії наук СРСР, зазначивши: *“Воспользовавшись приглашением доктора Шумовского, мы посетили этнографический музей, помещающийся в первом этаже здания школы общественных работ. Шумовский нас уже ждал и сам показал нам многочисленные и очень интересные экспонаты музея: орудия труда, различных племен суданских негров. Большое внимание в музее уделено остаткам материальной культуры негров в далеком прошлом... Экспонаты музея свидетельствуют о высокой, древней культуре негритянских народов Африки. С большим удовольствием выразили мы в книге отзывов свою благодарность Шумовскому и сотрудникам музея и пожелали им новых успехов”* [Шумовський, 1989, с. 673].

На Міжнародному археологічному конгресі в Алжирі 1952 р. Ю. Шумовський представляв всю Західну Африку від ІФАН за дорученням директора інституту проф. Т. Моно. На конгресі, де зібралося понад 150 запрошених науковців, вчений виступив із трьома підготовленими доповідями французькою мовою, що стосувалися археологічних розкопок у Західній Африці палеолітичного періоду [Кобринський, 1952].

У вступі доповіді “Джунглі і Савани Судану” Ю. Шумовський зазначив, що раніше вважали Африку країною без жодної культури. Його головною темою були “Передісторичні та археологічні пам’ятки Судану”, адже французькі вчені вважали Судан країною бідною на археологічні, а головне – пам’ятки палеолітичного періоду. Як зазначив археолог: *“Результат конгресу був дуже важливий для науки і приємний для нас конгресистів. Ми отримали масу цікавої друкованої літератури а головне величезну книгу про самий конгрес, увіковічені імена всіх найкращих археологів та антропологів, геологів на чолі з славними Аббе Брейом, Г. Валлюа, др. Лікі, Арамбурт та багато іншими, між котрими і я українець удостоївся належного місця...”* [Шумовський, 1989, с. 683].

Ю. Шумовський у спогадах відзначив: *“Я є дуже радий, що як археолог і дослідник Африки як перший українець з Волині створив цю важливу наукову інституцію для африканських народів Західної Африки... від гувернеману незалежної держави Малі я дістав був багато листів подяки за мої праці для їх науки, народу і країни, як самі висказались, «що лише тепер пізнали яку велику вартість наукову уявляють мої досліді, відкриття і збірки!», за що безумовно мені дякували”* [Шумовський, 1989, с. 651].

Для підтвердження сказаного ми з’ясували, що справді Національно-етнографічний музей в м. Бамако входить до числа найкращих музеїв світу. Згідно із загальною оцінкою, у його фондах зібрано понад 6 000 експонатів великого археологічного й етнологічного значення. Серед них різноманітні фотокартки колоніального м. Бамако, зразки текстилю, старовинні музичні інструменти, вироби з кераміки. На офіційному сайті музею зазначено, що довгий час його директором був українець Ю. Шумовський – великий спеціаліст з африканської культури.

Отже, заснування Національно-етнографічного музею в м. Бамако – найцінніший внесок Ю. Шумовського в історію розвитку культури народів Західної Африки і свідчення того, що вся його діяльність упродовж життя була спрямована на реконструкцію та збереження історичних пам’яток, які становлять безцінний скарб для людства.

ЛІТЕРАТУРА

Кажан Н. М. (2014). Шумовський Юрій Федорович // Музейні фахівці Рівненщини: біобібліографічний покажчик. – Рівне. – С. 176–177.

Кобринський Р. (1952). Доповідь професора Юрія Шумовського // Свобода (Джерсі-Сіті). – 1 квітня.

Крушельницька Л. (2013). Епістолярна спадщина Ярослава Пастернака // Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника. – Львів. – Зош. 1. – 308 с.

- Кубійович В. (2000). Шумовський Юрій Федорович // Енциклопедія українознавства: в 10-ти т. – Т. 10. – Львів. – С. 3905.
- Нагорна І. (2015). Невідчакнута гілка // Наукові записки / Рівнен. обл. краєзн. музей. – Вип. XIII. – Ч. 2. – Рівне. – С. 79–82.
- Терський С. (2010). Історія археологічних досліджень та історичного краєзнавства Волині: монографія // Львів: Вид-во “Львівська політехніка”. – 380 с.
- Шумовський Ю. (1964). Африка в огні // Америка (Пенсильванія). – Ч. 22. – 1 лютого.
- Шумовський Ю. (1965). Африканська преса // Свобода (Джерсі-Сіті). – 26 жовтня.
- Шумовський Ю. (1976). Вплив релігійних культів і вірувань на декоративне мистецтво і форму керамічних та камінних виробів у Західній Африці в часах протоісторичної доби // Наукові записки наукового товариства ім. Шевченка / Доповіді ювілейного наукового конгресу для відзначення сторіччя НТШ. – Торонто. –Т. CLXXXII. – С. 233–239.
- Шумовський Ю. (1965). Жінка Чорного континенту // Свобода (Джерсі-сіті). – Ч. 11. – 17 січня.
- Шумовський Ю. (1956). З мого побуту в Судані // Ми і світ. – Ч. 2. – С. 22–25.
- Шумовський Ю. (1965). Країна Магреб // Свобода (Джерсі-Сіті). – 24 червня.
- Шумовський Ю. (1956). Культ рослин у муринів Африки // Ми і світ. – Ч. 30. – С. 11–12.
- Шумовський Ю. (2015). Луна далеких віків // Твори. – Рівне. – 72 с.
- Шумовський Ю. (1953). Маска в муринів Африки // Ми і світ. – Ч. 11. – С. 53–54.
- Шумовський Ю. (1963). Народи Африки та їх боротьба за незалежність // Свобода (Джерсі-Сіті). – 30 квітня, 2 травня.
- Шумовський Ю. (1964). Об'єднання Африканських народів // Свобода (Джерсі-Сіті). – 30 червня.
- Шумовський Ю. (1956). Під гарячим сонцем Африки. – Вінніпег. – 171 с.
- Шумовський Ю. (1989). По слідах давноминулого Африки. – Нью-Йорк. – 789 с.
- Шумовський Ю. (1962). По следах старинной империи Гана // Новая Заря (Сан-Франциско). – 9 марта.
- Шумовський Ю. (1965). Проблема національної мови в Чорній Африці // Свобода (Джерсі-Сіті). – 2 вересня.
- Шумовський Ю. (1959). Судан очима українського вченого // Свобода (Джерсі-Сіті). – 24 червня.
- Шумовський Ю. (1962). Тайни африканських печер // Новая Заря (Сан-Франциско). – 24 марта.
- Шумовський Ю. (1976). Червона загроза над Африкою // Свобода (Джерсі-Сіті). – 15 квітня.

REFERENCES

- Kazhan, N. M. (2014). Shumovskiy Yurii Fedorovich. *Muzeini fakhivtsi Rivnenshchyny: bibliografichni pokazhchyk*, Rivne, 176–177 (in Ukrainian).
- Kobrynskiy, R. (1952, 1 april). Dopovid profesora Yurii Shumovskoho. *Svoboda (Dzhersi-Siti)* (in Ukrainian).
- Krushelnytska, L. (2013). Epistoliarna spadshchyna Yaroslava Pasternaka. *Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka, 1*, Lviv, 308 pp. (in Ukrainian).
- Kubiiovych, V. (2000). Shumovskiy Yurii Fedorovich. *Entsyklopediia ukrainoznavstva, 10*, Lviv, 3905 (in Ukrainian).
- Nahorna, I. (2015). Nevidchakhnuta hilka. *Naukovi zapysky, Rivnenskiy oblasnyi kraieznavchyi Muzei, XIII(2)*, Rivne, 82 pp. (in Ukrainian).
- Terskiy, S. (2010). *Istoriia arkeolohichnykh doslidzhen ta istorychnoho kraieznavstva Volyni*. Lviv, 380 pp. (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1964, 1 february). Afryka v ohni. *Ameryka (Pensylvaniia), 22* (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1965, 26 oktober). Afrykanska presa. *Svoboda (Dzhersi-Siti)* (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1976). Vplyv relihiinykh kultiv i viruvan na dekoratyvne mystetstvo i formu keramichnykh ta kaminnnykh vyrobiv u Zakhidnii Afrytsi v chasakh protoistorychnoi doby. *Naukovi zapysky naukovohto tovarystva im. Shevchenka, Dopovidi yuvileinoho naikovoho konhresu dlia vidznachennia storichchia naukovohto tovarystva im. Shevchenka CLXXXII*, Toronto, 233–239 (in Ukrainian).

- Shumovskiy, Yu. (1965, 17 January). Zhinka Chornoho kontynentu. *Svoboda (Dzhersi-siti)*, 11 (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1956). Z moho pobutu v Sudani. *My i svit*, 2, 22–25 (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1965, 24 June). Kraina Mahreb. *Svoboda (Dzhersi-Siti)* (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1956). Kult roslyn u muryniv Afryky. *My i svit*, 30, 11–12 (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (2015). *Luna dalekykh vikiv*. Rivne, 72 pp. (in Ukrainian)
- Shumovskiy, Yu. (1953). Maska v muryniv Afryky. *My i svit*, 11, 53–54 (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1963, 30 April, 2 May). Narody Afryky ta yikh borotba za nezalezhnist. *Svoboda (Dzhersi-Siti)* (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1964, 30 June). Obiednannia Afrykanskykh narodiv. *Svoboda (Dzhersi-Siti)* (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1956). *Pid hariachym sontsem Afryky*. Vinnipeh, 171 pp. (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1989). *Po slidakh davnomynuloho Afryky*. New York, 789 pp. (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1962, 9 March). Po sledakh starynnoi ympery Hana. *Novaia Zaria (San-Frantsysko)* (in Russian).
- Shumovskiy, Yu. (1965, 2 September). Problema natsionalnoi movy v Chornii Afrytsi. *Svoboda (Dzhersi-Siti)* (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1959, 24 June). Sudan ochyma ukrainskoho vchenoho. *Svoboda (Dzhersi-Siti)* (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1962, 24 March). Tainy afrykanskykh pecher. *Novaia Zaria (San-Frantsysko)* (in Ukrainian).
- Shumovskiy, Yu. (1976, 15 April). Chervona zahroza nad Afrykoiu. *Svoboda (Dzhersi-Siti)* (in Ukrainian).

*Стаття: надійшла до редакції 28.05.2018
прийнята до друку 20.06.2018*

ARCHAEOLOGICAL AND ETHNOLOGICAL FINDINGS OF YURIY SHUMOVSKY IN THE NATIONAL MUSEUM OF BAMAKO (MALI)

Valentyna YAREMCHUK

*Institute of Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine,
Svobody Av., 15, 79007, Lviv, Ukraine, e-mail: v_viktorivna@ukr.net*

The importance of establishing the National-Ethnographic Museum in Bamako by the first Ukrainian scientist Yuriy Shumovsky, who conducted ethnographic and archaeological research in Africa is analyzed. It is found that the foundation of the museum is his most valuable contribution to the history of the culture of the Western Africa peoples. Description of the archaeological and ethnological findings, presented at one time by Yuriy Shumovsky in this museum, is given. The ethnographic work of Yuriy Shumovsky: collection, classification, conservation and description of the ethnographic exhibits (masks, amulets, clothing, decorative, consumer and musical items) is evaluated. Photos of the archaeological and ethnological findings first introduced in scientific circulation are presented.

Key words: Yuriy Shumovsky, National-Ethnographic Museum in Bamako, Institute of French Black Africa.